

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра теорії і практики початкової освіти

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ КУЛЬТУРИ І ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ

підготовки бакалавра
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»
(шифр і назва напряму)

Спеціалізація – «Англійська мова», «Інформатика», «Музика»,
«Хореографія»

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УКЛАДАЧ ПРОГРАМИ:

Сиротенко В. П. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики початкової освіти

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Пашко Л. В. – кандидат філологічних наук, доц. кафедри теорії і практики початкової освіти СДПУ

Бодик О. П. – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української філології та методики викладання мов Краматорського економіко-гуманітарного інституту

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“ 24 ” березня 2015 р.

Протокол № 1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Основи культури і техніки мовлення» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.010102 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є людське мовлення як комунікативно-когнітивний акт, з'ясування його стратегії й тактики, різноманітних мовленнєвих засобів, які допомагають реалізації мети мовлення на вербальному та невербальному рівнях, чинників, що забезпечують культуру й техніку індивідуального мовлення.

Міждисциплінарні зв'язки курсу: фонетика, орфоепія, орфографія, морфологія, синтаксис, пунктуація, стилістика, етнопсихологія, історія України.

Програма навчальної дисципліни містить **4 змістові модулі:**

Змістовий модуль 1. Культура мовлення як лінгвокультурологічна дисципліна.

Змістовий модуль 2. Основи культури мовлення.

Змістовий модуль 3. Мовлення як показник культури мовлення.

Змістовий модуль 4. Техніка виразного читання й мовлення.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи культури і техніки мовлення» є представлення її як однієї з лінгвістичних дисциплін, опанування якої пов'язане не лише із засвоєнням певної сукупності лінгвістичних правил та закономірностей, а й такої, що спирається на знання культурологічних процесів, які обумовлювали й обумовлюють формування, розвиток та існування української нації, її самоідентичність, прояви своєрідності української ментальності на мовно-мовленнєвому рівні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи культури і техніки мовлення» є:

- формування сприйняття навчальної дисципліни як однієї з вагомих лінгвокультурологічних дисциплін;
- формування теоретичних основ і практичних навичок, на яких ґрунтується культура мовлення індивіда;
- прищеплення потреби постійно слідкувати й контролювати правильність власного мовлення;
- вироблення інтенційно-ситуативного чуття, що гарантуватиме відповідність вибору мовленнєвих засобів;
- формування практичних умінь і навичок, які б забезпечували реалізацію техніки мовлення.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

орфоепічні норми сучасної української літературної мови; особливості відмінювання різних частин мови; правила побудови та вживання різноманітних синтаксичних конструкцій; правила вживання різноманітних пунктуаційних знаків; граматичні ознаки, особливості використання усіх функціональних стилів; риси української ментальності; інтро- та екстрозаконності, які впливали на формування особливостей норм українського мовлення; чинники, що забезпечують реалізацію техніки виразного читання.

уміти:

будувати власне мовлення з урахуванням орфоепічних норм сучасної української літературної мови; правильно відмінювати різні частини мови; конструювати речення, різні за метою висловлювання, емоційним наповненням, структурою тощо; вживати різноманітні знаки пунктуації, що передають певну комунікативно-когнітивну мету мовлення; застосовувати різні функціональні мовленнєві стилі відповідно до інтенційної ситуації;

регулювати дихання, силу голосу, інтонацію тощо для забезпечення привальної техніки мовлення.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 54 години / 1,5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Культура мовлення як лінгвокультурологічна дисципліна

Предмет і завдання курсу. Зміст поняття „культура мовлення”.

Зв'язок дисципліни «Культура мовлення» з іншими лінгвістичними дисциплінами: фонетикою, граматиною, стилістикою, прагмалінгвістикою.

Причини, що на сьогодні обумовлюють падіння культури мовлення.

Мова як лінгвістичний феномен. Функції мови.

Мова як вторинна система. Розуміння мови як системи звукових, письмових знаків або символів, що служать засобом людського спілкування, мислительної діяльності, способом вираження самосвідомості особистості.

Функції мови як суспільного явища, пов'язаного з об'єктами та суб'єктами суспільної діяльності: комунікативна, експресивна, ідентифікаційна, гносеологічна, мислетворча, естетична, культураносна, номінативна.

Два типи національної мови: розмовно-побутові і літературна.

Етнос. Мовна картина світу. Риси української ментальності та її відбиття в українській мові.

Змістовий модуль 2. Основи культури мовлення

Культура мовлення. Культура мовлення вчителя.

Культура мовлення як показник інтелектуально-духовного рівня розвиненості особистості, вияву фахової придатності спеціаліста.

Культура мовлення вчителя, його ознаки: 1) виразність – змістова, інтонаційна (й експресивна), візуальна; 2) правильність – орфоепічна, граматична, орфографічна, пунктуаційна; 3) чистота – що не допускає ультрапуризму (словникового, стильового чи колоритного), штучності, фальшивого професіоналізму; 4) лаконізм – при збереженні змістової вичерпності, різноманітності засобів для висвітлення теми.

Стиль учителя.

Мовна літературна норма. Чинники культури мовлення.

Літературна норма як сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства. Єдність і загальнообов'язковість мовних літературних норм.

Нормативні документи.

Чинники, що обумовлюють реалізацію мовної літературної норми.

Особливості правопису деяких географічних назв.

Норми сучасного наголошення. Особливості наголошення українських прізвищ.

Змістовий модуль 3. Мовлення як показник культури мовлення

Процес спілкування. Види спілкування.

Характеристика процесу спілкування за різноманітними ознаками: контактне і дистантне, безпосереднє (пряме) – опосередковане (непряме), усне й письмове, діалогічне й монологічне, міжособистісне (особистісне) – масове (ЗМІ), приватне та офіційне.

Мовлення. Мовленнєвий дискурс.

Сутність поняття «мовлення», вимоги до нього: точність, логічність, багатство й різноманітність, чистота, доречність.

Дискурс як комунікативно-когнітивна діяльність, що виступає як сукупність процесу й результату, включаючи як лінгвістичний, так і екстралінгвістичний аспекти.

Реалізація слова як основної одиниці мовлення в різних ситуаціях.

Типи (розповідь, опис, роздум) і стилі мовлення (науковий, офіційно-діловий, художній, публіцистичний, розмовно-побутовий, ораторський, релігійний, епістолярний).

Мовленнєвий акт. Мовленнєва інтенція.

Сутність мовленнєвого акту, прагматичні типи речень залежно від мети і бажання адресанта: констатив, промісив, менасив, перформатив, ін'юнктив, реквісив, квеситив, експресив.

Мовленнєвий жанр та його характерні ознаки.

Мовленнєва інтенція та її фактори: мотивація, настановча аферентація (надходження інформаційних імпульсів), імовірний досвід, прогнозування результатів висловлювання, завдання мовленнєвої дії, вибір мови, ступінь володіння мовою, функціонально-стилістичний фактор, афективний фактор, паралінгвістичний фактор, індивідуальні відмінності в мовленнєвому досвіді, мовленнєва ситуація.

Мовленнєвий етикет. Основні правила ведення мовлення (для мовця і слухача).

Усне й писемне мовлення, їхні характерні ознаки.

Різновиди мовлення за характером взаємодії учасників спілкування.

Текст як важливий компонент акту мовлення.

Ознаки тексту: зв'язність, цілісність, членованість, лінійність тексту, інформативність, завершеність.

Невербальні компоненти комунікативного акту.

Змістовий модуль 4. Техніка виразного читання й мовлення

Виразність мовлення як засіб впливу на увагу співрозмовника, найповнішого вираження його змісту та форми, досягнення інтелектуальної, психологічної та емоційної реакції на почуте.

Техніка виразного читання як сукупність методів і прийомів, за допомогою яких досягається передбачуваний змістовий та естетичний вплив виголошеного тексту.

Технічні показники виразного мовлення і виразного читання: дихання, голос, дикція (вимова), інтонація (тон), темп, жест і міміка.

Умови правильного дихання.

Гігієнічні правила дихання.

Голос. Основні властивості голосу.

Гігієнічні вимоги до голосу.

Умови, що впливають на дикцію.

Логічний наголос. Лексичні та графічні способи передачі логічного наголосу.

Пауза. Види пауз.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 2006. – 232 с.
2. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2007. – 432 с.
3. Бадер В.І. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. – Луганськ: Вид-во СНУ iм. В.Даля, 2007. – 222 с.
4. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К. : Рідна мова, 2008. – 476 с.
5. Ботвина Н.В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування: Навчальний посібник. – К.: АртЕк, 2005. – 192 с.

6. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 533 с.

7. Довідник з культури мови : [Посібник] / С.Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; За ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Вища школа, 2005. – 399 с.

8. Загнітко А.П., Домрачева І.Р. Основи мовленнєвої діяльності (навчальний посібник). – Донецьк, Український Культурологічний Центр, 2006. – 56 с.

9. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич : „Відродження”, 1994. – 217 с.

10. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. – К.: ВЦ „Академія”, 2007. – 360 с.

11. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення: навч. посібник. – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.

12. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманіст. профілю. – К.: Вежа, 2006. – 240 с.

13. Сербенська О.А. Культура усного мовлення. Практикум : Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.

14. Ткаченко О. Українська мова і мовне життя світу. – К.: Спалах, 2004. – 272 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

1 семестр – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) контрольні питання до навчальної дисципліни;
- 2) контрольні питання до модулів;
- 3) перелік завдань для самостійної роботи студентів;
- 4) перелік індивідуальних науково-дослідницьких завдань;
- 5) тести.